

Vijftig jaar Gulden Adelaar

DR. C.M. HOGENSTIJN

Vijftig jaar Gulden Adelaar

DE CULTURELE PRIJS VAN DEVENTER
1957 – 2007

UITGAVE GEMEENTE DEVENTER

COLOFON

Vormgeving en opmaak:

Roely Oldenhuis Informatievormgeving Deventer

Druk:

Thieme Deventer

ISBN:

978-90-78994-04-6

© april 2008, Gemeente Deventer

Behoudens uitzondering door de wet gesteld mag, zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht, c.q. de uitgever van deze uitgave door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave woorden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijk bewerking. De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in art. 17 lid 2 Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb. 351) ex art. 16b, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

Inhoud

Het gouden jubileum van een gulden prijs	6
De beste culturele prestatie	9
De koning van de vogels, de vogel van de keizers	11
De meest uitblinkende prestatie	15
Winnaars van diverse pluimage	18
Enkele winnaars uitgelicht	21
Burgers met verdienste	24
Weloverwogen advies	27
Overzicht van alle winnaars van 'De Gulden Adelaar'	30
Samenstelling van de commissie van advies	32
Illustraties	34
Noten	35

Vijftig jaar de Gulden Adelaar

De culturele prijs van Deventer 1957-2007

De Gulden Adelaar viert zijn gouden jubileum. Dat is geen slechte prestatie voor een vogel die geen enkele ornitholoog kent. Vogeldeskundigen kennen alleen de arend. Dichters hebben aan die op zich al spectaculaire vogel een beeld ontleend van een dier van mythische allure: de adelaar als de koning van de vogels en de vogel van de keizers. Vrije rijkssteden in het Duitse Rijk voerden dergelijke vogels in hun wapen. Deventer, dat graag een dergelijke stad wilde zijn, deed dat dus ook. Of dat terecht was, komt hierna nog ter sprake. Maar als de adelaar ook nog werd verguld, vormde hij in elk geval een niet te overtreffen statussymbool: beeld van trots op wat de stad en haar burgers vermochten. Het is niet verwonderlijk, dat een dergelijk symbool is gekozen als naam voor de hoogste culturele onderscheiding van Deventer.

Deze uitgave is bedoeld om terug te kijken op de eerste vijftig jaren van het bestaan van de prijs. De 29 laureaten die erin ter sprake komen vormen, samen met de leden van de adviescommissie, een boeiende doorsnede van het culturele en wetenschappelijke leven in het naoorlogse Deventer. Na een beschrijving van de ontstaansgeschiedenis van de prijs en een verklaring van haar naam, passeert de bonte stoet van winnaars: beeldende kunstenaars en letterkundigen, musici en historici, architecten en artsen annex opleiders, een bespeler van een papieren theater en een archeoloog, de Maatschappij tot stadsherstel en een echt paar met een centrum voor keramiek en tenslotte de ontwikkelaars van de hoogrendementsketel.

Gekozen is niet voor een systematische en opsommende encyclopedie van feiten en teksten, die al spoedig zou vervelen, maar om een los gecomponeerd groepsportret, waarbij het licht nu eens op de ene, dan weer op de andere laureaat valt. De noten bevatten nadere informatie over winnaars en hun werk, zij het summier.

Inmiddels is De Gulden Adelaar tot een mooie traditie geworden, waarmee Deventer uitzonderlijke prestaties eert op de dag dat het de bevrijding in 1945 herdenkt. In vijftig jaar is dat een levensvatbare en feestelijke formule gebleken. Ook in 2008 zal de prijs weer worden toegekend. De komende jaren kunnen adviseurs en gemeentebestuurders, winnaars, Deventer burgers en ieder die in de prijs belang stelt in dit boekje nalezen, waar De Gulden Adelaar voor staat.

Deventer, voorjaar 2008

Dr. C.M. Hogenstijn

*Ambtelijk secretaris van de Commissie van Advies
voor de toekenning van De Gulden Adelaar.*

DOSSIER.

AFGEDAAN FIN

GEMEENTEBESTUUR VAN DEVENTER

DJ.

DEVENTER, 23 september 1957.

Tel. Stadhuis: 4641

Verzonden de

VERZONDEN
28 SEP. 1957

Verzoeken bij beantwoording de datum
en het nummer dezes aan te halen

Afd. F. No. 27046

AAN:

de Deventer Culturele Gemeenschap (onder opmerking, dat goedkeuring door Ged. Staten op dit besluit moet worden afgewacht);
afd. financiën;
afd. verificatie.

De Raad der gemeente Deventer;
gezien het voorstel van Burgemeester en Wethouders d.d. 19 september 1957, bijlage 168;

B E S L U I T:

1. onder de naam "De Gulden Adelaar" in te stellen een jaarprijs, toe te kennen aan degene, die de meest uitblinkende prestatie op het gebied van beeldende kunsten, literatuur, muziek, toneel of wetenschap heeft geleverd in het jaar voorafgaande aan dat der uitreiking of in één der twee voorgaande jaren en die voldoet aan één der volgende voorwaarden:
 - a. hij moet inwoner der gemeente Deventer zijn;
 - b. hij moet, hoewel geen inwoner der gemeente Deventer zijnde, naar het oordeel van Burgemeester en Wethouders (de daartoe door Burgemeester en Wethouders in te stellen commissie van advies gehoord) zodanige banden met de gemeente Deventer hebben, dat hij om die redenen met een inwoner der gemeente Deventer kan worden gelijkgesteld;
 - c. zijn culturele prestatie moet betrekking hebben op de gemeente Deventer of daarmee ten nauwste zijn verbonden.
2. deze jaarprijs zal bestaan uit een geldsom van duizend gulden en een gedenkpenning;
3. een door Burgemeester en Wethouders te benoemen vaste commissie, bestaande uit deskundigen op het gebied van beeldende kunsten, literatuur, muziek, toneel en wetenschap, alsmede uit een vertegenwoordiger van de culturele raad, zal jaarlijks vóór 31 december een uitvoerig gedocumenteerd advies uitbrengen aangaande degene, die naar haar oordeel voor de prijs in aanmerking komt.
4. de prijs zal daarna door Burgemeester en Wethouders worden toegekend en worden uitgereikt op 10 april.
5. mocht de commissie voornoemd in een bepaald jaar tot de conclusie komen, dat zich geen culturele uiting van voldoende betekenis voor toekening van een prijs heeft voorgedaan, dan wordt dat jaar geen prijs uitgereikt.
6. de commissie van advies zal zich terzake doen voorlichten door enige deskundigen.
7. de kosten, gemaakt door de commissie van advies, alsmede het honorarium van de deskundigen, zullen tot een nader te bepalen bedrag komen voor rekening der gemeente.

De Raad voornoemd,

D. R. B.

, Voorzitter.

[Handwritten signature]
Secretaris.

DE BESTE CULTURELE PRESTATIE

De voorbereiding van de behandeling van de begroting vond in de jaren vijftig van de vorige eeuw in de Deventer gemeenteraad plaats in door loting samengestelde afdelingen. Deze gezelschappen, waarin de leden van alle fracties en van alle commissies van advies en bijstand door elkaar waren geplaatst, namen de ontwerpbegroting door en formuleerden een veelheid aan vragen. Dat bood altijd een goede gelegenheid om zaken aan de orde te stellen die niet direct op de actuele raadsagenda betrekking hadden. Zo kon het gebeuren dat één van de raadsleden (zoals altijd anoniem geciteerd) bij de voorbereiding van de begroting voor 1956 informeerde naar mogelijkheden van een jaarprijs 'voor de beste culturele prestatie', waarbij als naam 'Geert Grote prijs' werd genoemd. Burgemeester en wethouders gaven in hun antwoord aan, hierover nader te zullen rapporteren.¹ Toen een dergelijke rapportage op zich liet wachten, kwam raadslid Mr. dr. H.H. Schoemaker op de zaak terug. Mogelijk is hij de initiatiefnemer voor de prijs geweest. Een aanwijzing daarvoor vormt mede de voorgestelde naam. Schoemaker had belangstelling voor Geert Grote en zou in 1980 toetreden tot het bestuur van het toen gevormde Centrum voor de Moderne Devotie, dat het erfgoed van Geert Grote beoogt te behouden en verbreiden.²

9

Inmiddels hadden burgemeester en wethouders advies gevraagd van de Culturele Raad, die het bestuur vormde van de Stichting Deventer Culturele Gemeenschap. De Culturele Raad was enerzijds een bundeling van het plaatselijke werkveld, anderzijds een adviesorgaan aan het gemeentebestuur. Deze Raad stelde een commissie ad hoc in onder voorzitterschap van haar secretaris G.J. Lugard jr. Hij was het die een voorstel uitwerkte dat vrijwel ongewijzigd tot het instellingsbesluit van de prijs heeft geleid.³

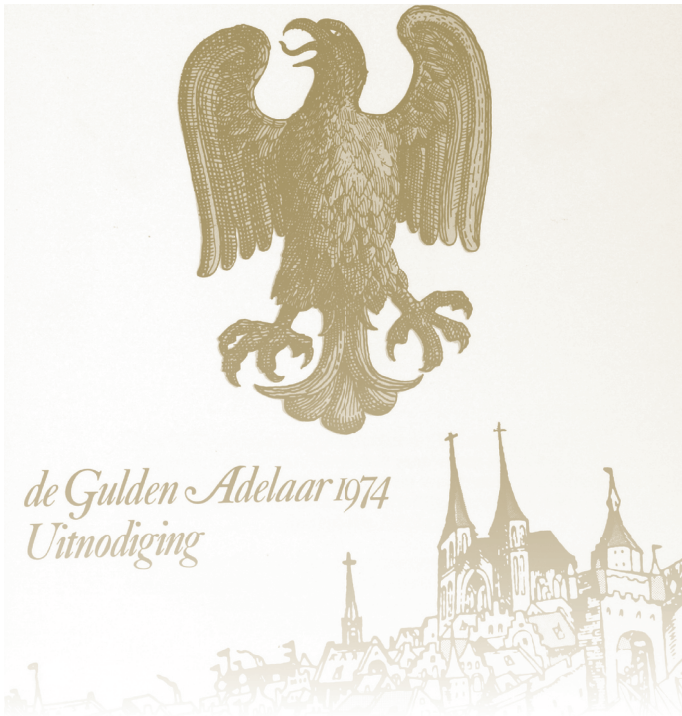
In het voorbereidende traject suggereerden burgemeester en wethouders de naam 'Alexander Hegiusprijs', naar de man onder wiens rectoraat de Latijnse School in Deventer haar hoogste bloei bereikte, zowel qua leerlingenaantal als qua invloed tot in de verre omgeving. Hegius introduceerde de studie van het Grieks in Deven-

ter en maakte stad en school ontvankelijk voor het opkomend humanisme.⁴

Toen bleek dat de voorgestelde (persoons)namen van de prijs niet op brede instemming mochten rekenen, kwamen Lugard en zijn commissie met twee alternatieven. De eerste daarvan luidde: 'Athenaeumprijs'. Daarmee verwees de commissie naar het Athenaeum Illustre, de gewestelijke hogeschool, die als troostprijs voor het achterwege blijven van een 'echte' universiteit Deventer in de periode 1630-1878 toch een vorm van hoger onderwijs had geboden. Het Athenaeum had in die tijd, toen de internationale uitstraling van de stad was weggefallen en de glorie-dagen van de Hanze en de Moderne Devotie voorgoed voorbij waren, Deventer allure gegeven. De aanwezigheid van de hogeschool had wetenschappen en kunsten gestimuleerd en dat was juist wat het instellen van de prijs ook beoogde.⁵

10

DE KONING VAN DE VOGELS, DE VOGEL VAN DE KEIZERS

Het tweede alternatief, namelijk 'De Gulden Adelaar', genoot de voorkeur van het gemeentebestuur. De naam 'De Gulden Adelaar' roept het beeld op van de Duitse Rijksadelaar die de stad Deventer vanouds trots in haar wapen voert (zoals ook het Athenaeum in zijn zegel had gedaan). 'Adelaar' is een oorspronkelijk dichterlijke benaming voor de arend, een roofvogel geroemd om zijn moed, kracht, snelle en hoge vlucht en scherp gezicht, 'de koning der vogels'. In de mythologie was hij de bliksemdragende vogel van Jupiter. De Romeinse en – in navolging – Napoleontisch-Franse keizers voerden een adelaar op hun legerstandaards, de Duitse keizers in hun wapen. In de heraldiek wordt de adelaar altijd voorgesteld met uitgespreide vleugels en met versierde staart, symbool van vorstelijke macht of afkomst.⁶ 'Gulden' beschouwde het Deventer gemeentebestuur als een duiding van het hoge niveau van de prijs. Meer in het bijzonder vormde de 'adelaar' echter een verwijzing naar het uitgebreide jaarlijkse ceremonieel van de verkiezingen ('Keur') van de leden van de stedelijke regering. Dat was een meerdaagse, kleurige ceremonie, die haar hoogtepunt vond in de eigenlijke verkiezing op 22 februari ('Petrikeur', genoemd naar de prereformatorische heiligendag van St. Petrus Stoel te Antiochië). Meer dan een schijnvertoning vormden de festiviteiten overigens niet, want de uitslag van de verkiezingen stond tevoren grotendeels of zelfs geheel vast als gevolg van enerzijds afspraken tussen kiezers en gekozenen (correspondentie) en anderzijds inmenging door de stadhouder (vanaf 1675, patronage).

Twee dagen vóór de 'Keurdag', dus op 20 februari, kwamen om tien uur 's morgens uit elke wijk ('straat') waarin de stad was verdeeld twee vertegenwoordigers ('Zendebooden') in de raadszaal van het stadhuis bijeen. De beide fungerende burgemeesteren lieten dan 'met opene deuren' door de jongste secretaris 'luits keels' bepalingen uit het stadsrecht voorlezen. Deze bepalingen stonden bekend als de 'Uittreksels uit den Gulden Adelaar'. De secretaris maakte daarbij gebruik van een (later enigszins aangepaste) tekst

die zijn voorganger secretaris Nicolaas Verheyden⁷ in 1542 had samengesteld. Na afloop werden de heren 'onthaelt op Spaenschen Wijn, Rijnschen Brandewijn en tafelkoek' (plat gebak).⁸

De 'Uittreksels' vormden niet alleen en zelfs niet zozeer een extract uit het geldende stadsrecht (ten tijde van het opstellen van het stuk was dat het recht van 1486, het 'Statuten boick der stadt Deventer', dat in 1642 zou worden vervangen). Ze waren eerder een zelfverzekerde en trotse proclamatie van Deventer als een soevereine 'Vrye Rijckstadt'. Deventer zou volgens de 'Uittreksels' sinds onheuglijke tijden niet onderworpen zijn geweest aan de landsheer (eerst de bisschop van Utrecht, vanaf 1528 Karel V als Heer van de Nederlanden, na hem diens zoon Filips II in dezelfde hoedanigheid). Alleen de keizer erkende de stad als hoogste overheid. De landsheren waren nooit meer dan 'haar Protecteuren ende Bescherm-Heeren' geweest. De gerechtigheid tot het Hanzeverbond zou steeds in tact zijn gebleven en de in 1548 gestichte 'Bourgondische Kreits' zou de soevereiniteit van de stad niet hebben aangetast. De volstreckte vrijheid in het kiezen van de eigen regering zou van die zeer onafhankelijke positie de vrucht zijn, evenals trouwens het recht om tolleren te heffen, jaarmarkten te organiseren, munten te slaan en in hoogste instantie recht te spreken. Het fungeren als beroepsrechter voor schepenbanken van kleine Overijsselse stadjes, het heffen van belastingen en het sluiten van tractaten met vreemde mogendheden vloeiden eveneens uit de positie van de stad voort. Deventer voelde zich wel deelgenoot in, maar niet onderworpen aan de soevereiniteit van de Ridderschap en Steden, die gezamenlijk de Staten van Overijssel vormden. Tot zover 'De Gulden Adelaar', zoals die in een tijdsbestek van ongeveer twintig minuten elk jaar tot en met 1794 'luits keels' en in de openbaarheid (bij wijze van uitzondering stonden de deuren van de raadszaal immers open) werd voorgedragen.⁹

12

Bij nadere beschouwing blijkt De Gulden Adelaar een mengsel te bevatten van enig geldend recht met veel pretenties. Deze laatste waren ten dele gebaseerd op situaties uit het verleden, ten dele ook ongegrond. Heel dit mengsel was bedoeld om de grote

zelfstandigheid van de stad te benadrukken en – als gevolg daarvan – de band met de landsheerlijkheid en later de Republiek te miskennen. Niets was daartoe zo aangewezen als het benadrukken van de gepretendeerde status om een ‘Vrije Rijksstad’ te zijn. Dat bood immers de illusie dat de keizer of Rooms-Koning de stad rechtstreeks met privileges had begiftigd en dat niemand anders dan hij enige zeggenschap over de stad uitoefende. De Deventer regeringsleden wezen er in dit verband niet alleen op, dat hun stad was gelegen op grondgebied dat eens deel had uitgemaakt van een keizerlijk domein, maar ook en vooral op de opname van de drie IJsselsteden (Deventer, Zwolle en Kampen) onder de ‘Rijkssteden’. Dat was gebeurd op de in 1495 gehouden Rijksdag te Worms. Dat alles rechtvaardigde echter niet dat Deventer zich een positie aanmatigde als die van de onbetwiste grote Duitse Rijkssteden als Hamburg, Bremen, Augsburg en vele andere. Het begrip Rijksstad was zeer gedifferentieerd. Bij steden als Deventer ging het om een vroeger bisschoppelijke stad die zich had onttrokken aan het gezag van de bisschop-landsheer, wel onder het oppergezag van het Rijk stond, maar zonder dat van een ‘Stadtherrschaft’ van de keizer of de Rooms-Koning sprake was. Dergelijke steden werden veelal met ‘Territorialstadt’ aangeduid. Dat laatste onderscheidde hen van de traditionele Rijkssteden.

Nicolaas Verheyden had bij het samenstellen van de eerste redactie van De Gulden Adelaar in 1542 al erg hoog van de toren geblazen, maar na de Reductie en het deelgenoot worden in de Republiek (1591) werd de op onderdelen aangepaste tekst¹⁰ steeds meer een anachronisme. Van een Rijksstad was geen sprake meer na de Vrede van Munster (1648) en het Hanzeverbond was al eerder verlopen. De betekenis van de jaarmarkten was evenzeer gereduceerd, de muntslag verdwenen en het enige traktaat met een vreemde mogendheid zou de capitulatie voor de troepen van Munster en Keulen (1672) zijn: niet bepaald een hoogtepunt in de geschiedenis. Het kiezen van een eigen regering tenslotte werd als gevolg van het patronagestelsel (zie hiervoor) grotendeels een fictie.

In her vervolg de
naam "Gulden Adelaar"
voeren. Het instellings-
besluit niet officieel
wijzen.
B. n. w. 23-4-63.

DE MEEST UITBLINKENDE PRESTATIE

Niet alleen de 'Zendebooden' hadden adelaars waargenomen, ook de raadsleden van 1957 zagen er zich in hetzelfde stadhuis mee omringd. Zij ontvingen een op 19 september van dat jaar gedateerd voorstel van burgemeester en wethouders, dat zij vier dagen later ongewijzigd overnamen. Deventer kwam dankzij dat besluit in het bezit van een jaarlijkse (ingående 2004 tweejaarlijkse) prijs 'De Gulden Adelaar' (later: Adelaar), 'toe te kennen aan degene, die de meest uitblinkende prestatie op het gebied van beeldende kunsten, literatuur, muziek, toneel of wetenschap heeft geleverd in het jaar voorafgaande aan dat der uitreiking of in één der twee (ingående 1959 vijf) voorafgaande jaren en die voldoet aan één van de volgende drie voorwaarden: inwoner van Deventer zijn, als niet-inwoner daarmee toch gelijk te stellen zijn, dan wel een prestatie hebben geleverd die betrekking heeft op Deventer of daarmee ten nauwste verbonden is'. In 1978 werd aan de bestaande een nieuw criterium toegevoegd, waardoor het mogelijk werd, de prijs ook toe te kennen aan wie een vergelijkbare uitzonderlijke verdienste op cultureel gebied jegens de Deventer gemeenschap heeft verworven. Hiermee werd het mogelijk, bijvoorbeeld ook bestuurders in het culturele veld te eren. Van een dergelijke mogelijkheid is overigens nooit gebruik gemaakt.

Volgens het raadsbesluit zou de prijs bestaan uit een geldsom van duizend gulden (gefaseerd verhoogd, sinds 2004 € 2.500,-) en een gedenkpenning. In de praktijk wordt het fraai vormgegeven commissieadvies eveneens tot de prijs gerekend.

Vervolgens richtte de raad een vaste commissie van deskundigen op, samengesteld uit de werkvelden waarop de prijs betrekking heeft. De samenstelling van deze commissie is in de loop van

de tijd aangepast aan maatschappelijke veranderingen. Zo is na de opheffing van de Culturele Raad de vertegenwoordiger uit dat orgaan verdwenen en zijn deskundigen uit het bedrijfsleven en de architectuur toegevoegd. De commissieleden worden door burgemeester en wethouders benoemd. Dat college kent de prijs ook toe (in tegenstelling tot de toekenning van de erepenning van de gemeente en de inschrijving in het Gulden Boek, die bij raadsbesluit plaatsvinden). De uitreiking werd bepaald op 10 april. In de praktijk kan dat ook een dicht bij die datum gelegen dag zijn, bijvoorbeeld omdat 10 april valt op Pasen of op één van de daaraan voorafgaande dagen.

Het raadsbesluit voorziet in de mogelijkheid dat de commissie concludeert dat zich geen culturele uiting van voldoende betekenis voor toekenning van de prijs heeft voorgedaan. Dan blijft uitreiking achterwege. Op dit punt heeft wel eens verschil van inzicht bestaan tussen de commissie en het gemeentebestuur. De gemeente stelde dan dat de commissie niet de juiste maatstaven aanlegde.

16

Ook werd vastgelegd dat de commissie zich zal doen voorlichten door enige deskundigen. In de praktijk betekent dit, dat de commissie bij twee, soms drie, experts van naam buiten Deventer advies inwint. Daarmee wordt voorkomen, dat de prijs te zeer het karakter krijgt van een lokaal onderonsje ter bekroning van prestaties die louter lokaal als waardig worden beoordeeld.¹²

In 2004 tenslotte moest de commissie van advies constateren, dat de belangstelling voor de toekenning en de uitreiking van de prijs en de bekendheid ervan bij bestuurders en bevolking en in de media was afgenomen. Op voorstel van de commissie besloot de gemeenteraad daarom, de prijs eens per twee jaar uit te reiken, het daaraan verbonden geldbedrag te verhogen (zie hierboven), de uitreiking meer allure en uitstraling te geven en de winnaar uit te nodigen een publieke presentatie te verzorgen. De regeling voor de toekenning van 'De Gulden Adelaar' werd dienovereenkomstig aangepast.¹³ Ook het verschijnen van het voorliggende boekje mag worden beschouwd als een bijdrage tot het vergroten

van de kennis van en waardering voor Deventers meest prestigieuze prijs.

Zoals vermeld vindt de uitreiking van de prijs plaats op (of omstreeks) 10 april, de dag van Deventers bevrijding. Dat is uiteraard geenszins toeval. Het laat zich raden dat het einde van de bezetting en daarmee van de Tweede Wereldoorlog in de stad grote indruk maakte.¹⁴ In de eerste jaren na 1945 gold de 10e april als een vanzelfsprekend memorabele dag. Dat kon echter niet altijd zo blijven. Daarbij vormden de herdenking van 4 en de viering van 5 mei en de nabijheid van Koninginnedag op 30 april een wel erg grote concentratie van feestdagen. Een andere invulling van 10 april dan de traditionele was daarom gewenst. De toon werd daarbij gezet door de eerste burgemeester die de prijzen uitreikte: mr. N. Bolkestein.¹⁵ Hij verwerkte in zijn toespraken tijdens de uitreiking de overweging dat het juist de vrijheid is die uitingen van kunst, cultuur en wetenschap mogelijk maakt.

WINNAARS VAN DIVERSE PLUIMAGE

Nadat het raadsbesluit was genomen, kon de uitreiking van de prijs worden voorbereid. Verguld-zilveren penningen werden besteld via de juweliersfirma Husselman (die deze nog steeds levert en graveert), een drukker werd uitgezocht om de oorkonde met het advies van de commissie te vervaardigen (dikwijls Ve & Es, resp. Thieme) en de adviescommissie werd samengesteld. Secretaris van de commissie werd de eerder genoemde G.J. Lugard jr. Hij heeft veel werk verzet ter voorbereiding van de instelling en de eerste toekenningen van De Gulden Adelaar. Lugards tragiek werd dat hij zelf de prijs nimmer heeft mogen ontvangen (en ook overigens te weinig erkenning heeft mogen ervaren voor zijn werk ten bate van de stad). Hij was er als weinigen voor gekwalificeerd geweest. Heel de herleving van de belangstelling voor de geschiedenis van Deventer en zijn monumenten, het ontstaan van een bloeiend verenigingsleven terzake en het actieve restauratiebeleid door de gemeente en daarmee samenwerkende instellingen berusten op een veranderend klimaat. Het is Lugard geweest die, met anderen (als de wel gelauwerde Herman Korteling) en vrijwel ongehonoreerd, de grondslagen voor dat klimaat heeft gelegd. Naar verluidt heeft de adviescommissie zijn betekenis in deze echter niet naar waarde weten te schatten.¹⁶

18

Burgemeester mr. N. Bolkestein reikte op 10 april 1959 De Gulden Adelaar voor het eerst uit aan R.J. (Jo) Pessink, beeldend kunstenaar.¹⁷ Precies een jaar later volgde als tweede laureaat drs. J.A. Rispens, neerlandicus, leraar aan de Rijks HBS, dichter en auteur van vele letterkundige essays.¹⁸ De namen van de eerste twee winnaars werden pas op de avond van de prijsuitreiking bekend gemaakt. Het daaraan verbonden verrassingselement vond echter geen weerklank. Vanaf 1962 wordt de naam van de winnaar daarom tevoren gepubliceerd. Opvallend vanuit de huidige situatie is voorts hoezeer de prijs in die eerste jaren leefde onder de bevolking en de media. De keuze van de winnaar vormde voor velen gesprekstof en de uitreiking werd uitgebreid in het Deventer Dagblad weergegeven, compleet met samenvattingen van het

commissierapport en van de toespraken door de burgemeester en de externe deskundige.

In de eerste vijftig jaar werd de prijs 29 maal uitgereikt. Hoewel het maken van een indeling van de winnaars in categorieën iets arbitrairs in zich heeft, is dit niet uitgesloten. Dan ontstaat het volgende beeld:

KUNST	
Pessink, Peters, Versteegen, Slijkhuis ¹⁹	4
LETTEREN	
Rispens, Kronenberg, Wilkeshuis, Kamerbeek, De Bont, Korteling ²⁰	6
MUZIEK	
Otten, Kleinbussink, Luymes, Smit, Cords Stok ²¹	6
(KUNST)GESCHIEDENIS	
Dubbe, De Meyer, De Bruijn, Koch, Nalis ²²	5
BOUWKUNST	
Rademaker, Kristinsson, Josee ²³	3
DIVERSEN	
Medische specialisten-opleiders, NV Bergkwartier, Grimmelikhuisen, Reinier en Loes International Ceramics, Bartels, Nefit ²⁴	6

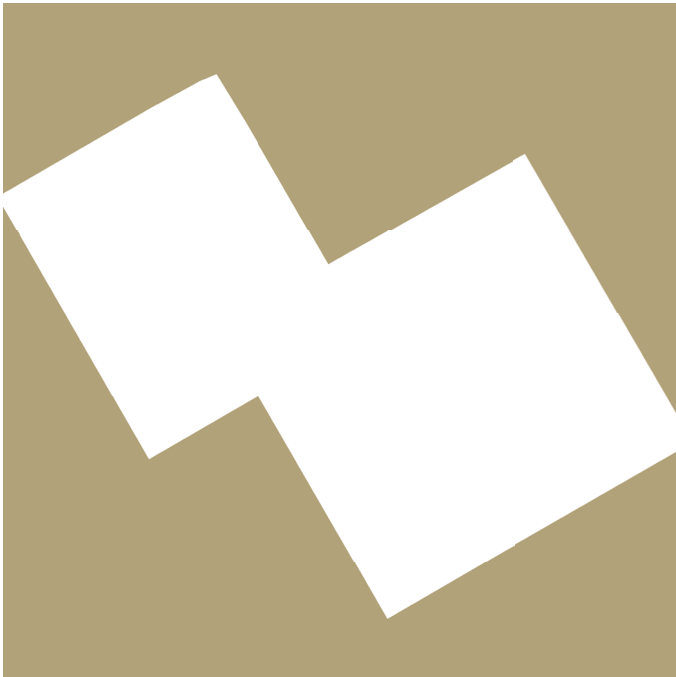
19

Een andere verdeling van de winnaars is als volgt mogelijk.

INDIVIDUEN	
Personen	25
ECHTPAAR	
tevens deelgenoten in een zaak	1
COLLECTIEVEN	
Medische specialisten-opleiders, rockband	2
BEDRIJVEN	
Bergkwartier, Nefit	2

20

Bij de specialisten mocht J.B. Scholten, internist, de prijs in ontvangst nemen, bij de NV Bergkwartier was dat G.J.D. Eggink, de eerste directeur. In beide gevallen werden deze pioniers meer in het bijzonder met de prijs geëerd.

Het overgrote deel van de winnaars was ten tijde van de toekenning in Deventer woonachtig. Enkel en woonden op dat moment in de toenmalige gemeente Diepenveen (De Meyer, Peters, Kleinbussink), één in Den Haag (Kronenberg) en één in Amsterdam (Kamerbeek). Beide laatsten waren lange jaren te Deventer woonachtig geweest, terwijl hun werk mede op de stad betrekking had. Sommige winnaars waren tevoren (Rispen, Kamerbeek) commissielid geweest, anderen werden dat na de toekenning (Pessink, Dubbe, Kristinsson, Kleinbussink). Eén keer werd de prijs postuum uitgereikt aan een laureaat (Koch) die tot zijn dood zitting in de commissie had gehad.

ENKELE WINNAARS UITGELICHT

Van deze winnaars annex commissieleden verdient Dubbe enige extra aandacht, temeer omdat De Stentor/Deventer Dagblad hem niet met een In Memoriam wenste te gedenken.²⁵ Berend ('Bé') Dubbe (Deventer, 1920-ald., 2007) verzamelde, naast zijn werk als vrij gevestigd belastingconsulent, een schat van kennis inzake Nederlandse kunstnijverheid uit vroeger tijden. Via medewerking aan tentoonstellingen en vele publicaties heeft hij die kennis ontsloten en velen daarin laten delen. Zijn boek over tin is daarvan het beste voorbeeld. Dubbe was prijswinnaar in 1966 en commissielid van 1971-1996, waaronder vele jaren voorzitter. Zijn gedragen declamatie van het commissieadvies zal velen nog lang in de oren klinken. Naast elders in deze publicatie vermelde verdiensten mag ook zijn langjarig voorzitterschap van de Vereniging De Waag worden gememoreerd.²⁶

Een andere vermeldingswaardige laureaat is dr. M.E. Kronenberg. Maria Elisabeth Kronenberg (Deventer, 1881-Den Haag, 1970) stamde uit het hechte netwerk van grootburgerlijke families, dat in het Deventer van de 19de eeuw nog in vele opzichten de dienst

uitmaakte. Zij ontwikkelde zich tot een toonaangevende biografe van oude drukken. Haar levenswerk werd het samenstellen, met Wouter Nijhoff, van een catalogus van in de Nederlanden verschenen boeken van 1500-1540. Mejuffrouw (want dát was zij) Kronenberg, hoewel nationaal en internationaal al hogelijk geëerd, genoot van haar prijs en van de uitreiking. Met haar zuster logeerde zij in De Keizerskroon, toentertijd onweersproken het eerste huis ter plaatse, en kreeg de gemeenteauto met een bodechauffeur tot haar beschikking. Dankbaar liet ze zich rondrijden door de stad van haar jeugd.²⁷

Wie de lijst laureaten confronteert met de regeling voor de toekenning van de prijs ziet, dat de adviescommissie en burgemeester en wethouders de doelstelling van de prijs ruim hebben geïnterpreteerd. Een dergelijke ruime opvatting is ook steeds de bedoeling geweest. In expliciet in het besluit genoemde sectoren als beeldende kunsten, literatuur en muziek zijn ruimschoots winnaars aan te wijzen. Voor toneel is de prijs nog nimmer toegekend. (Kunst)geschiedenis en architectuur zijn te begrijpen onder een ruim cultuurbegrip. Dat geldt ook voor stadsherstel (NV Bergkwartier), papierentheater (Grimmelikhuizen, tevens componist), bevordering van de kennis en de verspreiding van ceramiek (Loes en Reinier) alsmede archeologie (Bartels). Bij deze laatste kan ook worden gesproken van wetenschap. Meer in het bijzonder komt wetenschap ook aan de orde bij de specialistenopleidingen en de hoogrendementsketel. Deze beide laatste verdienen nog enige toelichting.

22

De groep van specialistenopleiders van het Deventer Ziekenhuis bestond ten tijde van de prijstoekenning (1992) uit: dr. B. Donkers gynaecoloog, dr. P. van Elk chirurg, dr. P. Elzenga orthopedisch chirurg, dr. H. Holl kinderarts, J.B. Scholten internist, A.F.G.V.M. Ypma uroloog, dr. B.G. Ziedses des Plantes radiodiagnost, B. Ploeger ziekenhuis farmaceut, A. Van 't Riet klinisch fysicus radiotherapie en dr. F.M.J. Zuyderhout klinisch chemicus. Het opleiden van artsen tot specialist gebeurt in Nederland op vrijwillige basis en is in handen gelegd van de medische stand zelf. De opleiders doen dit werk zonder daarvoor te worden gehonoreerd, waarbij zij een extra

verantwoordelijkheid op zich nemen, niet alleen ten aanzien van hun assistenten, maar ook van de patiënten. Opleiders worden als zodanig erkend als zij blij hebben gegeven van wetenschappelijke interesse onder meer door het houden van voordrachten en door publicaties in vakbladen. Het is duidelijk dat dit type opleiding slechts gegeven kan worden door specialisten van een hoog wetenschappelijk niveau, die zich steeds opnieuw op de hoogte stellen van de nieuwste ontwikkelingen op medisch gebied.

In Deventer is reeds voor de bezettingstijd gestart met opleidingen, voor het eerst in de inwendige geneeskunde. In 1992 bestonden opleidingen in zeven medische specialismen, terwijl er daarnaast nog drie opleidingen waren voor klinisch werkzame apothekers, fysici en chemici. Daarmee (zo stelde het advies van de commissie) reikt het Deventer Ziekenhuis, gelet op de grootte van de stad ver boven het gemiddelde. In de Noordoostelijke provincies, Groningen, Friesland, Drenthe, Overijssel, Gelderland en Flevoland staat Deventer qua inwonertal op de elfde plaats, maar qua aantal opleidingen behoort het tot de vier belangrijkste. Bovendien hebben niet alleen de assistenten voordeel van het bestaan van deze opleiding, maar wordt het niveau van het ziekenhuis als geheel daardoor verhoogd, waardoor ook de gezondheidszorg van de bevolking van Deventer en omstreken wordt bevorderd.²⁸

Evenals bij de specialistenopleidingen is bij de ontwikkeling van de technologie van de hoogrendements(HR)ketel sprake van praktische toepassing van de wetenschap. Ook in dit geval gaat het om werk dat direct maatschappelijk is gericht. Het te Deventer gevestigde bedrijf Nefit heeft een ontwikkeling mogelijk gemaakt die in Nederland vele miljarden kubieke meters aardgas bespaart. In 1978, zo stelt het advies van de commissie, heeft de Nederlandse Gasunie het initiatief voor het ontwikkelen van de hoogrendementsketel genomen. Dat gebeurde in een intensieve samenwerking tussen marktpartijen binnen de gasector, onderzoeksinstituten en aan de overheid gelieerde instanties. Vanaf het eerste begin heeft Nefit aan deze ontwikkeling een actieve bijdrage gegeven. Al in 1980 bracht dit bedrijf de Nefit Turbo, een grensverleggende bijdrage aan de doorbraak van de HR-ketel in Neder-

land, op de markt. In de daarna volgende ruim 25 jaar heeft Nefit bij voortdurende researchwerk uitgevoerd. Dat heeft geresulteerd in het ontwikkelen van een HR-ketel die nagenoeg aan alle door de maatschappij gestelde eisen voldoet. De ketel is energiezuinig, comfortabel, onderhoudsvriendelijk, veilig en betaalbaar. Het bedrijf heeft hierbij ingespeeld op de wensen uit de samenleving. Nefit produceert jaarlijks ruim een kwart miljoen HR-ketels: de nieuwe Top Line-generatie, de veel verkochte EcomLine en de SmartLine, een goedkoper alternatief. Nefit is marktleider in Europa. Meer dan de helft van de productie is bestemd voor de export naar meer dan 25 landen. Niet alleen is echter van een commercieel succes sprake. Nefit levert een aanzienlijke bijdrage aan het overheidsbeleid tot reductie van CO₂. In de toekomst kan het bedrijf door het vervangen van bestaande, oudere ketels zijn innovatieve werk nog geruime tijd voortzetten.²⁹

BURGERS MET VERDIENSTE

De plaats die de prijswinnaars in de samenleving innemen is heel verschillend. Sommigen van hen waren (hoofdzakelijk) werkzaam in het onderwijs (Pessink, Rispens, Wilkeshuis, Otten, Kamerbeek, De Bont, Kleinbussink), maar geen van

hen beperkten zij zich tot de school. Zij schiepen ook beeldende kunst, musiceerden, componeerden, verrichten wetenschappelijk onderzoek en publiceerden. Hetzelfde gold mutatis mutandis voor degenen die in gemeentelijke dienst waren (Rademaker als stadsarchitect, Koch als archivaris en bibliothecaris, Smit als beiaardier in deeltijd, Nalis als archivaris, Bartels als archeoloog). Voor sommigen lag hun wetenschappelijke werk in het verlengde van hun beroep (Koch, medisch specialistenopleiders, Nalis, Bartels). De musici manifesteerden zich allen eveneens buiten de directe sfeer van de professie (Ottien componeerde naast zijn docentschap aan de gemeentelijke muziekschool, Kleinbussink is cantororganist van de Grote kerk, componist en koordirigent naast zijn functie als hoofddocent aan het Koninklijk Conservatorium in Den Haag, Luymes, Smit en Stok hebben een lespraktijk, maar spelen daarnaast orgel (Smit ook beiaard in verschillende steden) en dirigeren. Kristinsson heeft (met zijn echtgenote) een architectenbureau en was daarnaast hoogleraar aan de Delftse Universiteit. Dubbe daarentegen was belastingconsulent, Korteling museumassistent en De Bruijn administrateur bij het St. Geertruiden Gasthuis of Ziekenhuis. Voor deze laatste vormde hun culturele inspanning een contrast in de vrije tijd met hun beroepsuitoefening.

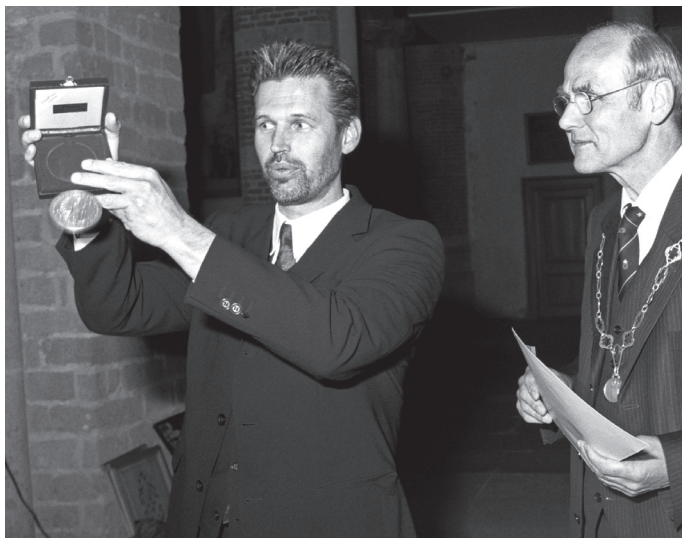
Vrijwel allen hebben een werkzaam aandeel (gehad) in het culturele leven in verenigingsverband. Vertegenwoordigers van de letteren namen deel aan het werk van de Deventer Literaire Kring, historici aan de Stichting Oud Deventer, kunstenaars aan hun belangenorganisaties, terwijl zowel Koch als Dubbe (evenals trouwens Lugard en mr. Hendrik (Henri) Kronenberg, de broer van Maria Elisabeth) voorzitter zijn geweest van de provinciebrede Vereeniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis. Verschillende laureaten waren daarenboven actief in de Deventer Culturele Gemeenschap, die eerder al is gememoreerd.

Niet weinig laureaten mochten ook andere onderscheidingen in ontvangst nemen. Zo was, om maar enkele voorbeelden te noemen, mej. Kronenberg doctor honoris causa van de Universiteit van Amsterdam, was zij buitenlands erelid van de Koninklijke Vlaamse Academie voor Taal- en Letterkunde en van de Biblio-

graphical Societies in Londen en Cambridge. Die van Londen verleende haar zelfs de hoogst zelden uitgereikte gouden medaille. Dubbe werd eerst Ridder, daarna Officier in de Orde van Oranje Nassau, mocht de Zilveren Anjer in ontvangst nemen, ontving de zilveren erepenning en werd ingeschreven in het Gulden Boek van de stad, De Bont kreeg de Visser-Neerlandisprijs, Bartels de H.J.E. van Beuningenprijs, Kristinsson is Ridder in de Orde van de Nederlandse Leeuw en won de Koninklijke Shell Prijs (1998), Kleinbussink en Smit bekroonden hun muziekstudies met het behalen van de Prix d' Excellence, terwijl eerstgenoemde bovendien Ridder in de Orde van Oranje Nassau is. Vermeld mag ook worden dat Koch lid was van de Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. De NV Bergkwartier ontving de Prijs van Europa Nostra en de Overijsselse Monumentenprijs. Het werk van de Maatschappij inspireerde bovendien het Nationaal Comité Monumentenjaar 1975 om de gemeente Deventer te onderscheiden met haar legpenning en de Stichting Freiherr von Steinprijs om, op voordracht van de Raad van Europa, de stad te vereren met de Europa-Goldmedaille für Denkmalpflege. Nefit is bij het eeuwfeest van het bedrijf (1997) ingeschreven in het Gulden Boek van de stad Deventer onder toekenning van de zilveren erepenning en de bijbehorende oorkonde.

26

Bijna altijd vinden de uitreikingen in de statige ruimten van het stadhuis plaats. Slechts Stok ontving zijn prijs in de Grote Kerk, zodat de laureaat het grote Holtgräveorgel en, als dirigent, de zang van het Deventer Vocaal Ensemble tot klinken kon brengen. In de eerste jaren, toen de maatschappij nog hechtte aan schone, en soms ook wel wat stijve vormen, wandelden de leden van het gemeentebestuur en de adviescommissie niet met de laureaat naar hun gereserveerde plaatsen in de hal, neen, volgens de op schrift gestelde aanwijzingen 'schreden' zij. Dat deden zij bovendien in een nauwkeurig samengestelde 'cortège'. Voorop liep de kamerbewaarder van de burgemeester. Die wilde zich graag onderscheiden van de andere bodes en daarom had zijn nijvere echtgenote de simpele goudkleurige bies aan het uiteinde van de mouwen van zijn uniform uitgebreid met zoveel meer biezen, dat haar beminde echtgenoot er uit zag als een admiraal.

De gasten bij de uitreiking betreden het stadhuis terwijl de beiaardier het carillon bespeelt. De muzikale omlijsting van het programma wordt bepaald in overleg met de prijswinnaar. Voor musici klinkt soms door henzelf gecomponeerd werk. Luymes liet de door hem gedirigeerde cantorij van de gereformeerde Open Hof kerk een meerstemmige persiflage op het instellingsbesluit van de prijs zingen en de Rockband Cords (waarvan de leden aan een verslaggever van de plaatselijke pers openhartig verklaarden dat ze nog nooit van 'De Gulden Adelaar' hadden gehoord) weken voor hun luidruchtige muzikale dankbetuiging uit naar het jongeren centrum Burgerweeshuis. Zo bleef het stucwerk in het stadhuis intact en werd nog weer eens duidelijk dat iedere adelaar zingt zoals hij gebekt is.

WELOVERWOGEN ADVIES

E venals de lijst van laureaten vertoont die met de namen van de leden van de commissie van advies voor de prijs een breed spectrum van Deventenaren uit de decennia na de bezettingstijd. In haar eerste samenstelling bestond de commissie uit J.N. Brugge (tekenleraar en beeldend kunstenaar) voor de beeldende kunsten, H. Dul(ack) (directeur van de gemeentelijke muziek-

school) voor de muziek, drs. J.A. Rispens (al na enkele maanden opgevolgd door dr. J. Kamerbeek jr.) (beiden leraar Nederlands) voor de literatuur, dr. A.C.F. Koch (gemeentearchivaris en bibliothecaris van de Stads- of Athenaeumbibliotheek) voor de alfawetenschappen, dr. W.M. Kruseman (leraar natuurwetenschappen) voor de bètawetenschappen, W. Polman Tuin (leraar) voor het toneel en G.J. Lugard jr. (museumdirecteur, archivaris) namens de Culturele Raad. Het onderwijs was dus goed vertegenwoordigd. Veel leraren in de jaren vijftig hadden een brede culturele kennis en belangstelling en waren bereid om die ten dienste van de maatschappij te stellen.

In grote lijnen is de herkomst van de commissieleden uit disciplines waarin de prijs kan worden toegekend steeds gehandhaafd. Zo maakte (om enkele voorbeelden te noemen, naar volledigheid is niet gestreefd) Jan Brugge plaats voor zijn collega-kunstenaar Jo Pessink en werd deze op zijn beurt weer opgevolgd door experts die een leidinggevende functie vervulden bij professionele kunstinstellingen, achtereenvolgens Annemieke Ebeling Koning, Stan Petrusa en Mieke Conijn. Tijdens Duls verblijf in Suriname (de Nederlandse overheid had hem 'uitgeleend' om daar het muziekonderwijs op nieuwe leest te schoeien) nam de muzikaal begaafde leraar klassieken Hoogland diens plaats in. Later volgden in deze discipline achtereenvolgens Jan Kleinbussink en Leny Stappers. De letteren kregen na Kamerbeeks vertrek achtereenvolgens de aandacht van De Moor (leraar Nederlands), Twijnstra-Brands (literator), Paardekooper (leraar, auteur, dichter) en Van Donkelaar (locatiedirecteur van het Eddy Hillesum Lyceum). Voor de bètawetenschappen functioneerden artsen: Van Gent (verpleeghuisarts) en Van Beeck (neuroloog) en vervolgens Hengeveld (directielid van het raadgevend ingenieursbureau TAUW), Dubbe volgde Lugard op namens de Culturele Raad en bleef zitting houden tot na het opheffen van dat college. Vanuit het bedrijfsleven maakten Alberdingk Thijm (hoofddirecteur van (Wolters) Kluwer), Bovenlander (directeur van een video-educatiecentrum), Peters (advocaat en procureur) en Kloeze (algemeen directeur van RPC Tedeco-Gizeh) hun opwachting. Laatstgenoemden hadden binding met de verschillende organisaties van Deventer ondernemers. Als architect

(evenals een representant van het bedrijfsleven in de loop van de tijd toegevoegd) verscheen eerst Kristinsson, later Ezerman. Naast de al eerder genoemden is van de huidige commissieleden Schoppen (laatstelijk lid van de centrale directie van het Etty Hillesum Lyceum) voor de alfawetenschappen actief en Vos (verbonden aan Het Kunstcircuit) voor de podiumkunsten. Al met al is de inbreng van het onderwijs in de samenstelling van de commissie kleiner geworden, die uit professionele culturele instellingen groter. Gebleven is de intentie om telkens een weloverwogen advies aan het gemeentebestuur te geven, om zo het niveau en de uitstraling van de prijs hoog te houden. Diezelfde intentie heeft de ambtelijk secretaris van de commissie, die mede met het oog daarop dit boekje heeft geschreven.

OVERZICHT VAN ALLE WINNAARS VAN 'DE GULDEN ADELAAR'

1959	R.J. Pessink (†), beeldend kunstenaar
1960	Drs. J.A. Rispens (†), dichter, literatuurhistoricus
1962	Mej. dr. M.E. Kronenberg (†), biografe van oude drukken
1963	C. Wilkeshuis (†), dichter, schrijver
1965	L. Otten, componist
1966	B. Dubbe (†), kunsthistorisch publicist
1968	Prof. dr. J. Kamerbeek jr. (†), Neerlandicus
1971	A.P. de Bont (†), publicist over dialect
1974	Mevr. dr. G.M de Meyer (†), historica
1975	Mevr. M. Peters (†), beeldend kunstenaressen en ontwerper van tapijten
1978	Ing. H.F.A. Rademaker, architect
1983	H.D. Korteling (†), literator
1984	Prof. ir. J. Kristinsson, architect
1985	J.W. Kleinbussink, musicus
1986	C. Versteegen, beeldend kunstenaar
1988	H.C. de Bruijn, kunsthistorisch publicist
1989	H. Luymes, musicus
1991	dr. A.C.F. Koch (†), historicus (postuum)

1992	<ul style="list-style-type: none"> • Collectief van de opleiders • tot (medisch) specialist • bij het Deventer Ziekenhuis
1993	<ul style="list-style-type: none"> • A.R. Smit, musicus, • beiaardier
1994	<ul style="list-style-type: none"> • N.V. Bergkwartier, Maat- • schappij tot Stadsherstel
1995	<ul style="list-style-type: none"> • J. Slijkhuis, beeldend • kunstenaar
1996	<ul style="list-style-type: none"> • F. Grimmelikhuizen, • bespeler van papieren • theater en componist
1998	<ul style="list-style-type: none"> • Deventer Rockband Cords, • musici
1999	<ul style="list-style-type: none"> • Loes & Reinier International • Ceramics, experts • op het gebied van ceramiek
2000	<ul style="list-style-type: none"> • Mr. H.J. Nalis, • historisch publicist
2001	<ul style="list-style-type: none"> • Drs. M.H. Bartels, archeoloog
2004	<ul style="list-style-type: none"> • Klaas Stok, musicus
2006	<ul style="list-style-type: none"> • Nefit BV, ontwikkelaar van • de hoogrendementsketel
2008	<ul style="list-style-type: none"> • ir. D.T. Josee, architect

SAMENSTELLING VAN DE COMMISSIE VAN ADVIES

J.N. Brugge

Drs. J.A. Rispens

H. Dul (later: Dulack)

W. Polman Tuin (voorzitter)

Dr. A.C.F. Koch

Dr. W.M. Kruseman

G.J. Lugard jr.

Dr. J. Kamerbeek jr. (rond 1966: Prof.)

Dr. J.Ph. Hoogland

Drs. W.A.M. de Moor (vanaf 1982: Dr.)

Dr. A.J. Kleyweg

Dr. A.J. Sauer

B. Dubbe (voorzitter)

Mevr. N.M. (Twijnstra-)Brands

R.J. Pessink

Mevr. A.L.H. (van Gent-)Ebben, arts

Mevr. M. Hübscher

Mr. J.J.C. Alberdingk Thijm

J.A. van Beeck, neuroloog

Drs. J.J. Paardekooper (voorzitter)

Mevr. E. Bovenlander

Mevr. A. Ebeling Koning

G. Eilander

Mevr. H.M. Boom

J.W. Kleinbussink

Prof. ir. J. Kristinsson

Mr. P.S.L. Peters

Drs. S. Petrusa

leden per ultimo 2007:

Drs. J. Schoppen

Drs. H.J. Kloeze (voorzitter)

Mr. ir. H.H. Hengeveld

Mevr. H.J.Th.N. Stappers-Beuming

Mevr. drs. H.M.C. van Donkelaar

Mevr. drs. M. Conijn

Ir. I. Ezerman

Mevr. L.A. Vos

Dr. C.M. Hogenstijn, ambtelijk secretaris

ILLUSTRATIES

Omslag: Penning Gulden Adelaar. Foto M. Binnendijk.

Titelpagina: Illustratie van Jan Brugge bij gedicht 'De Dichter' in 'Lofdicht op Deventer', van Cees Wilkeshuis, winnaar van de Gulden Adelaar in 1963.

Pag. 8: Besluit van de raad van Deventer van 23 september 1957.

Pag. 10: Fragment van de uitnodigingskaart uitreiking Gulden Adelaar 1974.

Pag. 14 en 15: Advies van archivaris Dr. A.C.F. Koch aan burgemeester en wethouders over de spellingskwestie 'Adelaar' of 'Adelaer' met handgeschreven notitie op de achterzijde van de gemeentesecretaris.

Pag. 17: Toespraak burgemeester Mr. N. Bolkestein bij de uitreiking aan A.P. de Bont in 1971; rechts mevr. E. Bolkestein-Pull. Foto E. v.d. Worp.

Pag. 20: Knipsel uit het Deventer Dagblad dat aandacht schenkt aan de prijs voor Mej. dr. M.E. Kronenberg.

Pag. 24: Drs. J.J.P. Reintjes, algemeen directeur van Nefit BV neemt de prijs op 10 april 2006 in ontvangst. Foto. A. Pluim.

Pag. 26: Burgemeester Drs. J. Van Lidth de Jeude en prijswinnaar Klaas Stok in 2004. (Met een vliegende Adelaar...) Foto A. Pluim.

Pag. 29: De eerste prijswinnaar J. Pessink. Foto uit privécollectie.

Pag. 33: De meest recente prijswinnaar D. Josee in 2008. Foto Henny de Monnik.

Pag. 34: Voorzijde van de uitnodiging in 1966.

Afbeeldingen, tenzij anders vermeld, afkomstig van Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek.

NOTEN

- 1 Stadsarchief en Athenaeumbibliotheek (SAB), Secretariaarchief Deventer 1951-1980, deel 1.1, dossier 897, voorbereiding van de begroting 1956 (in 1955), vraag en antwoord 80.
- 2 Geert Grote (Deventer, 1340-ald., 1384), inspirator van de Moderne Devotie, een vernieuwingsbeweging die tot op heden mensen weet te treffen. Zie: C.C. de Bruin, E. Persoons en A.G. Weiler, *Geert Grote en de Moderne Devotie*. Zutphen, 1984; R.Th.M. van Dijk, *Prolegomena ad Gerardi Magni Opera Omnia*. Gerardi Magni Opera Omnia; pars 1 (Corpus Christianorum 192 Continuatio mediaevalis). Turnhout, 2003. De provincie Overijssel kende een (culturele) Geert Grooteprijs, die echter slechts één keer is uitgereikt: in 1966 aan de Deventer architect ir. W.P.C. Knuttel. Mr. dr. H.H. Schoemaker (Deventer, 1916-ald., 2001), advocaat en procureur in zijn geboortestad (kantoor Schoemaker en Van Rhijn), lid van de raad en wethouder, van de Staten van Overijssel en gedeputeerde, van de Tweede Kamer, (laatste) voorzitter van het St. Jozef Ziekenhuis en bestuurder van vele andere (zorg)instellingen. R.Th.M. van Dijk, *De vitaliteit van de Moderne Devotie, ter herdenking van de oprichting van het Centrum voor Moderne Devotie* (3 december 1980) op 20 november 2005 te Deventer. Woord vooraf C.M. Hogenstijn. Almelo/Deventer, 2006.
- 3 Gerard J. Lugard jr. (Deventer, 1900-ald., 1976), opgeleid als archivaris en in deeltijd als zodanig (1924-1969) te Schoonhoven werkzaam, in Deventer vooral echter bekend als directeur van Museum De Waag, auteur over Deventer geschiedenis, mede-initiatiefnemer en –redacteur van 'Overijssel, Jaarboek voor Cultuur en Historie' (1947-1963), en bestuurder van vele cultuurhistorische organisaties. Drijvende kracht achter De Muntentoren als cultureel centrum.
- 4 Alexander Hegius (Burgsteinfurt, 1439/1440-Deventer, 1498). Zie: J.C. Bedaux, *Hegius Poeta. Het leven en de Latijnse gedichten van Alexander Hegius*. Deventer, 1998 (diss., Leiden). Zie ook: C.M. Hogenstijn, *leren voor het leven aan het Grote Kerkhof. De Latijnse school in Deventer*. Deventer, 2007, pp. 31-35.
- 5 J.C. van Slee, *De Illustre School te Deventer 1630-1878*. Hare geschiedenis, hoogleraren en studenten, met bijvoeging van het album studiosorum. 's-Gravenhage, 1916; H.W. Blom e.a. (red.), *Deventer denkers. De geschiedenis van het wijsgering onderwijs te Deventer*. Hilversum, 1993; C.M. Hogenstijn, *Acht eeuwen hoger onderwijs in IJselland. Geschiedenis van Rijkshogeschool IJselland te Deventer in het licht van haar voorgangers*. Nieuwegein/Deventer, 1997 (Deventer Reeks), pp. 42-63.

- 6 H.-E. Korn, Adler, in: Handwörterbuch zur Deutschen Rechtsgeschichte. Berlin, 1971-1998 (5 dl.), I, kol. 51-54; W. Wegener, Reichsadler, in: ibidem, IV, kol. 533-536.
- 7 J.[L.] v[an] D[oorninck], De secretarissen van Deventer, in: Bijdragen tot de geschiedenis van Overijssel 8 (1886), pp. 166-167.
- 8 SAB, Middeleeuws Archief, nr. 133 'Der stad nije boeck' (het tweede stadsrecht, van 1486). G. Dumbar, Het Kerkelyk en Wereltlyk Deventer I. Deventer, 1732, p. 63; vgl. Rechten ende Gewoonten der Stadt Deventer. Deventer, 1644, I,4, alsmede: C.M. Hogenstijn, Het Algemeen Welzijn van het Volk. Een politiek- en rechtshistorische studie van Deventer in de Patriottentijd. Nijmegen, 2004 (diss., Nijmegen, 2005), pp. 90-99.
- 9 Dumbar, Kerkelyk en Wereltlyk Deventer I, pp. 67-70.
- 10 Zie bv. SAB, Archief Gezworen Gemeente, nr. 7 (letter E), Concordaat van 21 februari 1676, inzake het toevoegen van tekst aan de 'Gulden Arent'. Juist in de tijd dat het Regeringsreglement voor Overijssel de stadhouder zeggenschap gaf over de samenstelling van de stadsregering benadrukte deze laatste expliciet haar vermeende onafhankelijkheid.
- 11 P.P.J.L. van Peteghem, La notion de ville impériale aux Pays-Bas. Quelques réflexions sur Deventer en tant que 'ville impériale', in: Conservare Jura, Actes des Journées Internationales d'histoire du droit et des institutions, Deventer, 1987. Deventer, Antwerpen (...), 1988, pp. 115-137. Zie ook: Hogenstijn, Algemeen Welzijn, pp. 20, 22-25, 32, 46, 78.
- 12 SAB, Secretariearchief Deventer 1951-1980, deel 14, dossiers 280-282 inzake 'De Gulden Adelaar'; ibidem, verslag van de handelingen (notulen) van de gemeenteraad, vergaderingen van 23 september 1957, 23 maart 1959, 27 februari 1978; ibidem, notulen van de vergadering van burgemeester van wethouders van 26 augustus 1958 (eerste benoeming van de leden van de Commissie van Advies); ibidem, Secretariearchief Deventer 1980-1990, dossiers 548, 551 inzake 'De Gulden Adelaar'.
- 13 SAB, notulen van de gemeenteraad, vergadering van 29 maart 2004.
- 14 K.H. Vos m.n.v. C.Hilbrink, Klakkende laarzen aan de IJssel. Deventer en zijn inwoners in de Tweede Wereldoorlog. Nieuwegein/Deventer, 1995 (Deventer Reeks), pp. 121-124.
- 15 Mr. N. Bolkestein (Den Haag, 1910-Deventer, 1993). Zie: C.M. Hogenstijn, mr. Nicolaas Bolkestein mens en bestuurder met allure. Deventer, 1999, pp. 22-23; vgl. G. Kelderman, In memoriam mr. N. Bolkestein, in: Deventer Jaarboek 8 (1994), pp. 62-64
- 16 A.C.F. Koch, In memoriam G.J. Lugard jr., in: Verslagen en Mededelingen van de Vereniging tot Beoefening van Overijsselsch Regt en Geschiedenis 91 (1976),

- pp. 5-7; B. Woelderink, G.J. Lugard jr. (1900-1976) als archivaris, in: *Nederlands Archievenblad* 80 (1976), pp. 241-242.
- 17 G. Tol, In memoriam Jo Pessink (6.5.1928-27.10.1998), in: *Deventer Jaarboek* 13 (1999), pp. 90-91; H.[J.R.M.] Magdelijns, *Beelden bekijken. Een route langs de beeldende kunst in de openbare ruimte te Deventer*. Deventer, 1986, pp. 5, 21, 29.
- 18 Drs. J.A. Rispens (Noordwijk aan Zee, 1889-Deventer, 1962). Zijn 'Dankwoord' na de prijsuitreiking is in manuscript bij SAB aanwezig. C. Rijnsdorp, *De essayist Rispens*, in: *Ontmoeting, Letterkundig en algemeen-cultureel maandblad* 4 (1949-1950) 10, pp. 486-491; J.A. Rispens, *Richtingen en figuren in de Nederlandse Letterkunde na 1880*. Kampen, 1938 (4 dl.). Zie voorts: C.M. Hogenstijn, *De akker van de geest bewerken. Geschiedenis van het voortgezet onderwijs te Deventer: van Kapittelschool tot Etty Hillesum Lyceum. Nieuwegein/Deventer, 2005* (Deventer Reeks), pp. 62-63.
- 19 Mimi Peters (Deventer, 1906-Schalkhaar, 1991), beeldend kunstenaar en ontwerpster van tapijten. Pauline Calis e.a., *Jan Slijkhuis, tussen de bedrijven door*. Deventer, 1994 (tentoonstellingscatalogus); H.J. van Baalen en H.J.M. Oltheten, *Beeldend Deventer*. Twello, 1998, pp. 79, 244 (inz. Pessink), resp. 38, 133, 214 (inz. Slijkhuis).
- 20 Cornelis (Cees) Wilkeshuis (Harlingen, 1896-Deventer, 1982), zie: Hogenstijn, Akker, pp. 36-37; C. Wilkeshuis, *De Gekroonde stokvis*. Deventer, 1950; idem, *Lof-dicht op Deventer*. Deventer, 1957; idem, *De spion van Deventer: een verhaal uit 1672*. Naarden, 1972 (Wereldreeks 2). Jan Kamerbeek jr. (Rotterdam, 1905-Amsterdam, 1977), zie: A.J.A. van Zoest (red.), *Comparative Poetics, Poetique comparative, vergelijkende poetik, in honour of Jan Kamerbeek Jr.* Amsterdam [1977]. Jan Kamerbeek jr. moet wel worden onderscheiden van zijn jongere broer die ook Jan heette en eveneens Amsterdams hoogleraar was: Jan Coenraad Kamerbeek (Rotterdam, 1907 - Amsterdam, 1998), classicus en leerling van onder meer Prof.dr. Hendrik Bolkestein, de vader van de latere Deventer burgemeester, elders in deze publicatie genoemd. Zie: S.L. Radt, *Jan Coenraad Kamerbeek 4 oktober 1907 - 13 maart 1998*, in *Levensberichten en herdenkingen*, Koninklijke Nederlandse Akademie van Wetenschappen. Amsterdam, 1998, pp. 23-29. A.C.F. Koch, A.P. de Bont, sprokkelaar van woorden, overleden, in: *Deventer Dagblad* 21 augustus 1973. C.M. Hogenstijn, *In memoriam Herman Korteling* (13.9.1898-30.9.1994), in: *Deventer Jaarboek* 9 (1995), pp. 48-49; idem, e.a., *Vriendenboek Herman Korteling. Aangeboden ter gelegenheid van zijn 85ste verjaardag*. Deventer, 1983 (met biografie door H.J.J. te Riele op pp. 63-82)
- 21 'Ludwig Otten schreef met de Lieder van vroeger een bijzondere dialoog

voor hobo en piano', in: Akkoord/Stichting LOAM 14 (2006) 10, pp. 19. Presentatie van de Prijs van Uitnemendheid [Prix d'Excellence] door Jan Kleinbussink. Rotterdam 1975; *ibidem*, door Roel Smit. Dordrecht, 1979. C.M. Hogenstijn, De Torenmuziek van Deventer. Een geschiedenis van torens, uurwerken, lui- en speelklokken van de Grote of Lebuïnuskerk te Deventer. Deventer, 1983, pp. 152-153.

- 22 Godelieve Maria (Lieve) de Meyer (Geel, België, 1923-Deventer, 2001) is met name bekend geworden dankzij haar editie van de Deventer stadsrekeningen 1394-1440 en verschillende deelstudies daaromheen. Zie: G.M. de Meyer, (ed.) De stadsrekeningen van Deventer, delen I t/m VI (1394-1440). Groningen, 1968-1979 (I t/m V), resp. s.l. (VI) (Teksten en Documenten onder redactie van de afdeling Middeleeuwen van het Instituut voor Geschiedenis, Rijksuniversiteit Utrecht). G.M. de Meijer en E.W.F. van den Elzen, De verstening van Deventer. Huizen en mensen in de 14de eeuw. Groningen, 1982 (Historische studies uitgegeven vanwege het Instituut voor Geschiedenis der Rijksuniversiteit te Utrecht XLIII. Bijdragen van het Instituut voor Middeleeuwse Geschiedenis XXXVIII). H.C. de Bruijn, Rondom een onbekend gebleven gezicht op Deventer uit 1854, in: Deventer Jaarboek 2 (1988), pp. 52-60; W. Laanstra, H.C. de Bruijn, J.H.A. Ringeling, Cornelis Springer (1817-1891). Utrecht, 1984. B. Dubbe, In memoriam dr. A.C.F. Koch (17.7.1923-25.9.1990), in: Deventer Jaarboek 5 (1991), pp. 70-72; *idem*, dr. A.C.F. Koch 1923-1990, in: Tussen Vlaanderen en Saksen. Uit de verspreide geschiedkundige geschriften van A.C.F. Koch (1923-1990). Hilversum, 1992, pp. 9-18 (met biografie door B. Rademaker-Helfferich op pp. 309-320); Neeltje Brands e.a. (red.), Anton Koch herinnerd 1923-1990: een vriendenboekje. Deventer, 1992. H. de Beer e.a. (red.), Aan weerszijden van de IJssel. Liber amicorum aangeboden aan Henk Nalis ter gelegenheid van zijn afscheid als archivaris van de gemeente Deventer. Deventer, 2006.
- 23 D.H. Baalman e.a., H.F.A. Rademaker Deventer Stadsarchitect 1961-1988. Deventer, 2007. Architecten- en Ingenieursbureau Kristinsson 10 jaar. Deventer, 1976 [en zo vervolgens elk lustrum tot en met 40 jaar. Deventer, 2006].
- 24 H.M. Goudappel (red.), Tien jaren stadsherstel. Bergkwartier Deventer 1967-1977. Deventer, 1978; A.C.F. Koch, Het Bergkwartier te Deventer. Huizenboek van een Middeleeuwse stadswijk tot 1600 (met tekeningen van J.J. van Nijendaal). Zutphen, z.j. 1988. Praten met Frits Grimmelikhuisen, in: Wij poppenspelers: vakblad voor het poppenspel 12 (2001), pp. 3-5. M.H. Bartels e.a., Steden in scherven: vondsten uit beerputten in Deventer, Dordrecht, Nijmegen en Tiel (1250-1900). Zwolle/Amersfoort, 1999 (2 dl.).
- 25 De Stentor/Deventer Dagblad, 29 december 2007. Een in memoriam B. Dubbe

zal worden opgenomen in zowel de Overijsselse Historische Bijdragen als in het Deventer jaarboek, resp. 123 (2008) en 22 (2008).

- 26 Uitreiking Zilveren Anjer door de Regent aan B. Dubbe (...) op 26 juni 1981 in het Koninklijk paleis te Amsterdam. Amsterdam, z.j.; B. Dubbe, Tin en tingieters in Nederland. Lochem, 1978 (2e dr.); idem, 50 miniatures: voorwerpen uit het bezit van Historisch Museum De Waag te Deventer. Deventer, 1999; idem, Het Stadhuisinterieur en voorwerpen uit het oud bezit van de stad Deventer, in: A.C.F. Koch (red.), In en om het Deventer stadhuis. Deventer, 1984, pp. 53-77.
- 27 A.C.R. Koch, Doctor Maria Elisabeth Kronenberg. Toespraak bij de uitreiking van de culturele jaarprijs 'De Gulden Adelaar' der stad Deventer op 10 april 1962, in: Overijssel, Jaarboek voor Cultuur en Historie 17 (1963), pp. 47-55 in het Engels vertaald en herdrukt in: Querendo 1 (1971), pp. 191-200 en in: Tussen Vlaanderen, pp. 159-167; vgl. voorts: C.M. Hogenstijn, Nieuwkomers op het kussen. Buitenstaanders in het Deventer stadsbestuur. Deventer, 2007, pp. 36-37; redevoeringen gehouden bij de verlening van het eredoctoraat in de Letteren en Wijsbegeerte aan M.E. Kronenberg op 17 september 1951 door W.G. Hellinga en M.E. Kronenberg. Amsterdam, 1952; M.E. Kronenberg, Over mensen en boeken. Een keuze uit de opstellen van de schrijfster, haar aangeboden ter gelegenheid van haar 80ste verjaardag. 's-Gravenhage, 1961 (met bibliografie door R. Pennink op pp. 119-138); L. Hellinga-Querido, In memoriam dr. M.E. Kronenberg. 's-Gravenhage, 1970; W. Nijhoff en M.E. Kronenberg, Nederlandsche Biographie van 1500 tot 1540. 's-Gravenhage, 1923-1971 (3 dl. in 8 banden).
- 28 Advies van de Commissie voor De Gulden Adelaar in bovengenoemd dossier. Zie ook: C.M. Hogenstijn, De Deventer Ziekenhuizen St. Geertruiden en St. Jozef. Houten/Deventer, 1991 (Deventer Reeks), pp. 149-150.
- 29 Advies van de Commissie voor De Gulden Adelaar in bovengenoemd dossier. Zie: J. Vos, Fietsen naar de zon [Nefit Fasto]. Deventer, 1997.

